

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.147.091.31-025.13:[37.091.12.011.3-051:796]:001.895

Дмитро Балашов

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-7573-6598

DOI 10.24139/2312-5993/2017.10/142-150

ОБҐРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На основі вивчення психолого-педагогічних і методичних праць, практичного досвіду підготовки майбутніх учителів фізичної культури автором розроблено, обґрунтовано й експериментально перевірено організаційну модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності. Розроблена модель включає взаємопов'язані структурні компоненти (концептуальний, змістовий, процесуальний, оцінний), форми, методи та засоби, що забезпечують підготовку майбутніх учителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності.

Ключові слова: модель підготовки, моделювання, процес підготовки, майбутні вчителі фізичної культури, інноваційні технології, професійна майстерність, професійна діяльність.

Постановка проблеми. Принципові зміни розвитку суспільства в Україні, перехід української освіти на європейські стандарти обумовлюють зростання важливості педагогічної праці вчителя фізичної культури як фахівця компетентного, творчого та активного, який на високому рівні володіє новітніми технологіями й методиками навчання, та спроможного здійснювати освітню діяльність із урахуванням сучасних вимог і стандартів [1].

Педагогічна діяльність учителів фізичного виховання, що значною мірою забезпечує відтворення інтелектуального потенціалу та здоров'я нашого суспільства, є соціально формувальною, творчою, конструктивною, організаторською, діагностичною тощо. У зв'язку з цим соціально-педагогічні завдання цієї категорії педагогічних працівників постійно розширюються й ускладнюються, охоплюючи функції вихователя, організатора, дослідника, новатора. На державному рівні з метою підвищення ефективності системи підготовки кадрів у галузі фізичної культури і спорту необхідні оптимальні організація й управління навчанням майбутніх учителів.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми змісту освіти галузі ФКіС досліджені у працях А. Барабанова, М. Віленського, Є. Каргаполова, В. Маслової, Ж. Холодова та інших. Удосконаленню професійної підготовки вчителів фізичного виховання присвячено дослідження Я. Бельського, М. Віленського, Є. Захаріної, Г. Ковальчук, О. Петуніна,

Ф. Собяніна, А. Тер-Ованесяна, О. Тимошенка, В. Філанковського, О. Шабаліної, Б. Шияна та інших.

Мета статті – теоретично обґрунтувати модель процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел, узагальнення результатів розвідок окремих авторів.

Виклад основного матеріалу. Поняття «модель» (лат. *modulus* – міра, зразок) у багатьох галузях науки розуміється як штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, подібний до досліджуваної системи (об'єкта або явища), відображає та відтворює в більш простому, примітивному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки й відносини між елементами цієї системи. Модель є фіксованим об'єднанням елементів і передбачає таке структурування, що відображає важливі внутрішні зв'язки реальності [7].

Моделювання як метод дослідження набув поширення в різних наукових галузях, а актуальність моделювання в педагогічних дослідженнях пов'язана з його гносеологічними функціями [8]. Педагогічні моделі, переважно, логіко-семіотичні, тобто сконструйовані зі спеціальних знаків, символів і структурних схем. Широко використовується графічне моделювання, що дозволяє наочно уявляти досліджувані теоретичні залежності та прогнозувати їх появу [13]. Метод моделювання забезпечує вибір оптимальних способів вирішення проблеми, передає динаміку розвитку визначених властивостей, передбачає зміну способів педагогічного впливу відповідно до зміни об'єкта навчання, дає змогу аналізувати не лише перебіг навчально-виховного процесу, його розвиток, а й умови, у яких він відбувається [3].

Моделювати – означає створювати зразки нових освітніх систем і процесів, на основі яких можна пізнавати складні соціально-педагогічні явища. За допомогою моделювання створюються педагогічні технології, що забезпечують формування та розвиток учасників освітнього процесу [13]. Педагогічне моделювання відносять до моделювання ідеального типу, що дає змогу проводити змістовий аналіз, робити висновки, виходячи із причинно-наслідкових зв'язків і відношень на рівні «модельних уявлень», не використовуючи фіксовані знакові системи [6]. Воно є необхідним інструментом дослідження та вдосконалення сучасної освітньої практики, що використовує апарат моделювання для побудови нових теоретичних конструктів.

Основні етапи педагогічного моделювання:

- 1) обмірковування сутності процесу та вибір методологічних засад, якісний опис предмета дослідження;
- 2) постановка мети і завдань моделювання;

3) конструювання моделі з уточненням залежностей між основними елементами досліджуваного об'єкта, визначенням параметрів елементів і критеріїв оцінювання їх змін, вибір методик вимірювання;

4) дослідження валідності моделі щодо розв'язання поставлених завдань;

5) застосування моделі в педагогічному експерименті;

6) коригування запропонованих елементів і критеріїв;

7) змістова інтерпретація результатів моделювання [5].

До моделі освітньої системи дослідники висувають певні вимоги, зокрема модель повинна бути: адекватна реальності (забезпечувати максимальну відповідність між професійно-теоретичною та практичною діяльністю); динамічною (періодично відтворюватися, завдяки чому може бути досягнуто безперервне врахування зовнішніх змін, що відбуваються в суспільстві); нормативною (забезпечувати накопичення та засвоєння традиційних професійних знань, умінь, притаманних певній професійній спільноті) і водночас прогностичною (визначати перспективи і тенденції в підготовці фахівця, тобто мати випереджальний характер) [13].

Розробці моделей професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності присвячено низку досліджень у галузі педагогіки (Е. Вільчковський (2002), В. Власов (2001), Т. Круцевич (2005), О. Куц (2002) та інші).

У дисертаційному дослідженні Н. Степанченко [13] запропоновано систему професійної підготовки вчителів фізичного виховання, яка містить такі три блоки: концептуально-цільовий (зумовлена соціальним замовленням мета та завдання модернізації вищої освіти в галузі ФКіС у контексті нової освітньої парадигми, методологічні підходи і принципи), проектувальний (структура професійної компетентності вчителя фізичного виховання, завдання та функції педагогічної освіти фахівців галузі ФКіС, педагогічні умови вдосконалення професійної підготовки), організаційно-технологічний (авторська методика підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, етапи професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО) і контрольньо-коригувальний (критерії, показники, методи оцінювання, рівні підготовленості майбутніх учителів фізичного виховання).

С. Гаркуша [2] визначає, що професійна майстерність майбутнього вчителя фізичної культури повинна базуватися на чотирьох компонентах: педагогічній спрямованості, знаннях, уміннях, професійно важливих якостях, а також на інтегральній характеристиці цих компонентів – авторитетові. Концептуальна модель професійної підготовки спеціалістів із фізичної культури в системі вищої професійної освіти розглядається як цілеспрямований, організований педагогічний процес, що гармонійно поєднує отримання фундаментальних знань у галузі фізичної культури [11].

У дослідженні Н. Москаленко, В. Савченко [10] представлено педагогічну модель, що розкриває особливості змісту та структури, послідовність, взаємозв'язок усіх складових навчального процесу в системі підвищення кваліфікації викладачів фізичної культури початкових класів, у результаті якої формується готовність до використання інноваційних технологій. При цьому передбачено вирішення таких завдань:

- озброєння вчителя різноманітними формами та методами організації навчальної діяльності при викладанні предмета «Фізична культура»;
- стимулювання слухачів до висловлювання, використання різних способів розв'язування ситуативних завдань, без страху помилятися;
- усвідомлення трьох компонентів змісту предмета: інформаційного; операційного; мотиваційного;
- надання базової інформації про головні вимоги до сучасного уроку фізичної культури й особливості їх реалізації;
- чіткого усвідомлення способів організації заняття на основі інтерактивних методів навчання.

У дослідженні Н. Міцкевич [9] розроблено модель особистісно-орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, яка включає три взаємопов'язані складові: професійну, особистісну й технологічну.

До структури професійної складової особистісно-орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту віднесено когнітивний, функціональний і діяльнісний компоненти. Технологічна складова відображає формування організаційно-методичних умов особистісно-орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (зміст, педагогічні технології, спрямовані на реалізацію особистісно-орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, використання можливостей Інтернету).

Для визначення ефективності впровадження моделі особистісно-орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту введено дві групи критеріїв: критерії, що відображають ефективність професійної складової і характеризують професійні знання, якими має опанувати майбутній фахівець фізичного виховання та спорту, професійні функції, які має виконувати майбутній фахівець фізичного виховання та спорту, і види професійної діяльності, якими має оволодіти майбутній фахівець фізичного виховання та спорту; критерії, що відтворюють ефективність особистісної складової й характеризують професійне самовизначення, професійну самоактуалізацію та професійну самореалізацію особистості майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту [4; 9; 12; 14].

Результати вивчення проблеми підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до інноваційної професійної діяльності дали можливість

визначити складові цього процесу та розробити відповідну модель. Представлена модель відображає на основі соціального замовлення сучасного суспільства відповідну мету організаційно-педагогічної діяльності, методологічну основу, змістовий та процесуальний блок, діагностику й опис результату її реалізації.

Модель процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності подана на рис. 1.

Соціальним замовленням сучасного українського інформаційного суспільства є професійно підготовлений учитель фізичної культури, здатний здійснювати інноваційну професійну діяльність. Відповідно до цього, було визначено мету фахової підготовки сучасного вчителя фізичної культури:

1) забезпечення свідомого й міцного оволодіння системою фундаментальних знань із фахових дисциплін галузі ФКіС та вмінь їх використовувати у професійній діяльності;

2) забезпечення оволодіння системою знань із інноваційних технологій у галузі ФКіС та вмінь їх використовувати у професійній діяльності;

3) формування індивідуальних педагогічних здібностей та фізичної підготовленості.

Авторська модель розглядається з позиції цілісного, професійно особистісного, редуційного, діяльнісного та інноваційного підходів до процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури як сукупності закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, що утворюють певну цілісну систему.

В основу моделювання процесу підготовки майбутнього вчителя фізичної культури ми поклали загальні дидактичні принципи, систему специфічних принципів фізичного виховання (безперервності; прогресування тренувальних дій; циклічності; вікової адекватності впливу; емоційності) та принципи інноваційної професійної діяльності в галузі ФКіС (мотивації; «інноваційних» знань; єдності традицій і новаторства; прогнозування й моделювання; креативності).

До інноваційних технологій у галузі ФКіС ми віднесли такі види спортивної діяльності: скейтбординг, стритстайл, фрістайл, паркур, воркаут, різноманітні танцювальні та ритмічні вправи (різновиди аеробіки: степ-, тайбо-, аква-, бейлі-денс, шейпінг тощо), використання базових аеробних фітнес-програм, фітнес програм, спрямованих на розвиток сили м'язів, екстремальних видів спорту, рекреаційних ігор та технологій і туризму тощо.

Відповідно процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до їх використання у професійній діяльності передбачає вдосконалення змісту, методів і засобів навчання та форм організації навчальної діяльності студентів. Сформульована мета передбачає формування складових компонентів готовності вчителя фізичної культури до інноваційної професійної діяльності: загально-методичної, спеціально-методичної та індивідуально-особистісної.

Рис. 1. Модель процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності

Модель процесу підготовки майбутнього вчителя фізичної культури включає діагностику результатів професійної підготовки, яка базується на критеріях і показниках готовності: предметний критерій характеризується показником «Обсяг знань», спортивно-педагогічний критерій – показниками «Гімнастична підготовленість» та «Організаційні дії»,

психологічний – показниками «Мотивація» і «Самоаналіз». За аналізом різних підходів до визначення рівня навчальних досягнень нами було виділено такі чотири рівні готовності: інтуїтивний, репродуктивний, усвідомлений та творчий.

Результатом реалізації моделі є готовність майбутніх учителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності, що полягає в набутті знань, умінь, навичок та особистісних якостей, розвиток яких дає змогу розв'язувати творчі професійні задачі, а також проблеми, що виникають у реальних ситуаціях педагогічної діяльності.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Розроблена модель процесу підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО – це цілісна система структурних (мета, методологічні підходи, принципи, сутність інноваційних технологій у галузі ФКіС, структура готовності до професійної інноваційної діяльності вчителя фізичної культури, рівні підготовленості майбутніх учителів) і функціональних (методика спортивно-професійної підготовки, оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури) компонентів, що знаходяться у взаємозв'язку та взаємодії і спрямовані на забезпечення освітньої діяльності студентів педагогічних ЗВО спеціальностей галузі ФКіС з метою вирішення завдань якісної підготовки до інноваційної професійної діяльності. Перспективним вважаємо експериментальну перевірку впровадження моделі процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бермудес, Д. В. (2017). Обґрунтування моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації варіативних модулів в процесі професійної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (71), 26–36 (Bermudes, D. V. (2017). Substantiation of model of training of the future physical education teacher for implementation of the variant modules in the process of professional activity. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 7 (71), 26–36).
2. Гаркуша, С. В. *Компоненти професійної майстерності майбутніх учителів фізичної культури*. Режим доступу: [VchdpuP 2013 2 108](#) (Harkusha, S. V. *Components of professional skills of the future physical education teachers*. Retrieved from: [VchdpuP 2013 2 108](#)).
3. Гончаренко, С. У. (2008). Методи дослідження в педагогіці. У В. Г. Кремень (Ред.), *Енциклопедія освіти*, (сс. 490–491). К.: Юрінком Інтер (Honcharenko, S. U. (2008). *Methods of research in pedagogy*. In V. H. Kremen (Ed.), *Encyclopedia of Education*, (pp. 490–491). K.: Yurinkom Inter).
4. Данилко, М. Т. (2000). *Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури* (автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02). Луцьк (Danylko, M. T. (2000). *Formation of readiness for professional activity of the future physical education teachers* (PhD thesis abstract). Lutsk).

5. Дахин, А. Н. (2003). Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и ... неопределенность. *Педагогика*, 4, 21–26 (Dakhin, A. N. (2003). Pedagogical modeling: essence, efficiency and ... uncertainty. *Pedagogics*, 4, 21–26).

6. Загвязинский, В. И. (1987). *Педагогическое предвидение*. М.: Знание (Zahviyazinskii, V. I. (1987). *Pedagogical foresight*. М.: Knowledge).

7. Краевский, В. В. (1994). *Методология педагогического исследования: пособие для педагогического исследователя*. Самара: Изд-во СамГПИ (Kraievskiy, V. V. (1994). *Methodology of pedagogical research: a handbook for the pedagogical researcher*. Samara: Samara State Pedagogical Institute).

8. Михеев, В. И. (2006). *Моделирование и методы теории измерений в педагогике*. М.: КомКнига (Mykhieiev, V. I. (2006). *Modeling and methods of measurement theory in pedagogy*. М.: KomKnihа).

9. Міцкевич, Н. І. Підготовка майбутніх фахівців фізичної культури та спорту. Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18218/1/5.pdf> (Mitskevych, N. I. *Training of the future specialists in physical culture and sports*. Retrieved from: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18218/1/5.pdf>).

10. Москаленко, Н. (2013). Інноваційні технології у системі підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури початкових класів. *Фізичне виховання різних груп населення*, 3, 14–19 (Moskalenko, N. (2013). Innovative technologies in the system of advanced training of physical education teachers of elementary school. *Physical education of different groups of people*, 3, 14–19).

11. Сергієнко, Л. П. (2003). Інноваційний зміст системи підготовки спеціалістів фізичного виховання і спорту. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 3–4, 23–32 (Serhienko, L. P. (2003). Innovative content of the system of training of specialists in physical education and sports. *Sports bulletin of Pridniprov'ia*, 3–4, 23–32).

12. Солтик, О. О. (2003). *Формування концептуальної моделі професійної діяльності викладача фізичного виховання вищого навчального закладу* (автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02). Київ (Soltyk, O. O. (2003). *Formation of a conceptual model of professional activity of a physical education teacher at a higher education institution* (PhD thesis abstract). Vinnytsia).

13. Степанченко, Н. І. (2017). *Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах* (дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04). Вінниця (Stepanchenko, N. I. (2017). *System of professional training of the future physical education teachers in higher educational institutions* (DSc thesis abstract). Vinnytsia).

14. Сущенко, Л. П. (2003). *Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах* (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Київ (Sushchenko, L. P. (2003). *Theoretical and methodological principles of professional training of the future specialists of physical education and sports in higher education institutions* (DSc thesis abstract). Kyiv).

РЕЗЮМЕ

Балашов Дмитрий. Обоснование модели процесса подготовки будущих учителей физической культуры к инновационной профессиональной деятельности.

На основе изучения психолого-педагогической и методической литературы, практического опыта подготовки будущих учителей физической культуры, автором разработана, обоснована и экспериментально проверена организационная модель подготовки будущих учителей физической культуры к инновационной профессиональной деятельности. Разработанная модель включает взаимосвязанные структурные компоненты (концептуальный, содержательный, процессуальный,

оценочный), формы, методы и средства, обеспечивающие подготовку будущих учителей физической культуры к инновационной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: модель подготовки, моделирование, процесс подготовки, будущие учителя физической культуры, инновационные технологии, профессиональное мастерство, профессиональная деятельность.

SUMMARY

Balashov Dmytro. Substantiation of the model of the process of the future physical education teachers' training for innovative professional activity.

The pedagogical activity of a physical education teacher, which largely ensures the reproduction of the intellectual potential and health of our society, is socially formative, creative, constructive, organizational, diagnostic, etc. In this regard, the socio-pedagogical tasks of this category of pedagogical workers are constantly expanding and complicating, covering the functions of the educator, organizer, researcher, and innovator. At the state level, in order to increase the efficiency of the training system in the field of physical culture and sports, the optimal organization of training of the future physical education teachers is necessary.

The studies of H. Kovalchuk, F. Sopianin, A. Ter-Hovhannisian, O. Timoshenko, V. Filankovskyi, O. Shabalina, B. Shyian and others are dedicated to the improvement of professional training of the physical education teachers. A series of studies in the field of pedagogy by E. Vilchkovskyi, V. Vlasov, T. Krusevych, O. Kuts and others have been devoted to the development of professional training models of the future physical education teacher.

On the basis of the study of psychological, pedagogical and methodological works, practical experience of preparation of the future physical education teacher, the author developed, substantiated and experimentally verified the organizational model of training of the future physical education teachers for innovative professional activities. The developed model includes interconnected structural components (conceptual, informative, procedural, valuation), forms, methods and means that provide training of the future physical education teacher to innovative professional activities.

The developed model of the process of the future physical education teachers' training in higher education institutions is an integrated system of structural and functional components that are interconnected and interactive and aimed at providing educational activities for the future physical education teachers in order to solve the problems of qualitative preparation for innovative professional activities.

Key words: model of training, modeling, process of training, future physical education teachers, innovative technologies, professional skills, professional activity.

УДК 378.013+ 37.016

Ірина Барановська

Вінницький державний педагогічний
університет ім. М. Коцюбинського

ORCID ID 0000-0002-8223-1683

DOI 10.24139/2312-5993/2017.10/150-159

ВОКАЛЬНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена проблемі вдосконалення вокальної підготовки майбутніх учителів музики шляхом упровадження в навчання елементів театральних